

İLMƏLƏRDƏ YAŞAYAN ƏDƏBİ İRS

1 yer
Xalça "Nəsimi yeli". Azərbaycan. 2019
Ərişi, arğacı: pambıq, xovu: yun. Xovlu toxunuşu, al işi. 100,5x146 sm
Müəllif: Fatimə Axundzadə

2019-cu ildə böyük şair və mütəfəkkirimiz İmadəddin Nəsiminin 650 illik yubileyi qeyd olunur – Azərbaycanda "Nəsimi ili" elan olunmuş, cənab Prezident İlham Əliyev tərəfindən isə müvafiq tədbirlərin keçirilməsinə dair sərəncam imzalanmışdır. Bu sərəncam ölkəmizin mədəni həyatında çox əlamətdar və təqdirəlayiq hadisə, dövlətimizin ədəbiyyata, incəsənət və mədəniyyətimizə verdiyi böyük dəyər və qayğının daha bir nümunəsidir.

Belə irimiqyaslı tədbirlərdən biri Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə keçirilən "İkinci Nəsimi – şeir, incəsənət və mədəniyyət Festivalı"dır. Festival çərçivəsində 2019-cu ilin yaz aylarında şairin həyat və yaradıcılığı üzrə beynəlxalq xalça eskizləri müsabiqəsi elan olunmuşdur. Müsabiqənin təşkilatçıları Heydər Əliyev Fondu, Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi və Azərbaycan Milli Xalça Muzeyi idi.

Bu tədbir haqqında danışarkən böyük minnətdarlıq hissi ilə qeyd etmək istəyirəm ki, Heydər Əliyev Fondu hər zaman layihələrimizi dəstəkləyir, onların yüksək səviyyədə reallaşmasına kömək göstərir. Ümumiyyətlə, Heydər Əliyev Fondu ölkəmizdə qədim xalça sənəti ənənələrinin qorunmasına və onun xaricdə təbliğinə böyük diqqət ayırır. Fondun hər bir layihəsi başariyyətin mədəni xəzinəsinə qiymətli töhfədir.

Muzeyimizdə keçirilən müsabiqədə bu sahənin nüfuzlu mütəxəssislərindən, mədəniyyət və incəsənət xadimlərindən ibarət münisiflər heyəti vardı. Belə ki, müsabiqənin münisiflər heyətinə Azərbaycan Respublikasının Xalçə rəssamı, Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının sədri Fərhad Xəlilov, Əməkdar incəsənət xadimi, sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent, Heydər Əliyev Fondunun mədəniyyət və incəsənət məsələləri üzrə müşaviri Emin Məmmədov, Əməkdar mədəniyyət işçisi, sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, Azərbaycan Milli Xalça Muzeyinin direktoru, ICOM Azərbaycan Milli Komitəsinin

II yer
Xalça "Məndə siğar iki cahən, mən bu cahana siğmazam". Azərbaycan. 2019
Ərişi, arğacı: pambıq, xovu: yun. Xovlu toxunuşu, al işi. 100,5x152,5 sm
Müəllif: Rühəngiz Bağirova

sədri, Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Akademiyasının dosenti Şirin Məlikova, Əməkdar incəsənət xadimi, "Nəsimi – şeir, incəsənət və mədəniyyət festivalının koordinatoru, UNESCO-nun qeyri-maddi mədəni irs üzrə Azərbaycan milli eksperti Cahəngir Səlimxanov, Əməkdar incəsənət xadimi, Azərbaycan Respublikasının Xalçə rəssamı, Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Akademiyasının dosenti Eldar Mikayılzadə, Əməkdar rəssam, Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Akademiyasının professoru Məmmədhusəyn Hüseynov daxil idi.

Ümumilikdə beynəlxalq müsabiqəyə Azərbaycan, Fransa, İtaliya, Hindistan, Rusiya, İran və Albaniyadan 35 müəllifin 51 eskizi göndərilmişdi. Gördüyümüz kimi, iştirakçılar arasında Nəsimi poeziyasından ilhamlanan xarici rəssamlara da rast gəlinir.

2019-cu ilin iyun ayında münisiflər heyəti tərəfindən birinci və ikinci yerlərin qalibləri müəyyənləşdi. Üçüncü yerin qalibi isə elə o zaman Azərbaycan Milli Xalça Muzeyinin facebook sahifəsində münisiflər heyəti tərəfindən üçüncü yerə təqdim edilmiş yeddi eskiz arasından açıq səsvermə yolu ilə seçildi.

Fatimə Axundzadənin "Nəsimi yeli" eskizi birinci, Rühəngiz Bağirovanın "Məndə siğar iki cahən, mən bu cahana siğmazam" adlı işi ikinci, Sürəyə Dadaşovanın "Göz yaşı" eskizi isə üçüncü yerə layiq görülmüşdür.

Birinci yerə layiq görülen eskizin adındakı "nəsim" kəlməsi arab dilində xəfif yel, səhər mehi deməkdir və bir çox alimlərin fikrinə görə mütəfəkkirin seçdiyi "Nəsimi" təxəllüsü onunla əlaqədardır. "Nəsimi yeli" adlanan xalçanın kompozisiyasında səhər mehinin yüksəldiyi və ya əsdiyi zaman bahar qışı qaranquşların parvazlanması anı təsvir olunur. Nəsiminin bahar faslini vəsf etdiyi:

"Bahar oldu, gal ey dilbər, tamaşa qıl bu gülzərə,
Buraxdı qönçələr pərdə bəşarət bülbüli-zərə."

– qəzəldəki misradan ilhamlanan müəllif bu anı Nəsiminin dünyagörüşünə və ya ilham aldığı duyğularına uyğunlaşdırmaq məqsədi güdüb. Kompozisiyadakı naxışlar və quş obrazı həm də hürufiliyin quş dilinə, yəni gizli sirlərin nəsim yelində qorunmasına işarədir.

"Məndə siğar iki cahən, mən bu cahana siğmazam,
Gövhəri la məkan mənəm, kövünü məkana siğmazam."

– misrasından bəhrələnən ikinci yerin qalibi isə kompozisiyanı iki qismə, yəni ağ və qara müstəvilərə bölərək "xeyir və şər", "aşağı-yuxarı", "acı-şirin", "bu dünya və axırat" və başqa fəlsəfi anımlı fikirlərini təsvir etmək məqsədi daşmışdır. Burada naxışlar ağ qara

İl yer
Xalça "Məndə siğar iki cahan, mən bu cahana siğmazam". Azərbaycan, 2019.
Ərişi, arğacı: pambiq, xovu: yun. Xovlu toxunuşlu, əl işi. 100.5x152.5 sm
Müəllif: Rühəngiz Bağirova

fonda, qara işə ağ fonda təsvir olunmaqla "iki cahanın" vəhdətini əks etdirir.

Üçüncü yerin qalibi "Göz yaşları" qəzəlindən bir misraya həsr olunmuş kompozisiyadır. Nəsimi göz yaşlarını, qəm-kədərini dualarda gizlədən hürufi şairidir. Kompozisiyada təbiət ünsürlərinin damcılarını göz yaşları kimi qəbin içinə toplayan mələklər gül-çiçək və müxtəlif naxışlar qismində təsvir olunub. Müəllif Nəsimini həm də "əhli-beyt" aşığı olaraq dəyərləndirmiş və naxışların dilində obrazlaşdırmaq istəmişdir.

Xüsusi olaraq qeyd etmək istəyirəm ki, hər üç qalib Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Akademiyasının tələbəsidir. Bu işə o deməkdir ki, xalq yaradıcılığı ənənələri bugünkü gənclər arasında yaşayır və gənclərimiz yaşlı nəsiləndən peşəkarlıq estafetini qəbul etməyə hazırdılar. Gənc rəssamlar Nəsimi poeziyası, fəlsəfi ilə maraqlanırlar, şairin əsərləri onları yeni yaradıcı nailiyyətlər əldə etməyə ilhamlandırır. Azərbaycanın qədim tarixə malik zərif və mürəkkəb xalça sənətinin

gənc nəsil arasında da sədaqət davamçılarını tapması xalça muzeyinin direktoru olaraq məni olduqca sevindirir. Müsəbiqəyə göndərilən xalça eskizləri, həmçinin qalib eskizlər bunun ayarı sübutudur.

Yay ayları və sentyabr ayı ərzində Azərbaycan Milli Xalça Muzeyinin ənənəvi texnologiyalar şöbəsinin əməkdaşları tərəfindən qaliblərin eskizləri əsasında xalçalar toxunmuşdur. Yaratdıqla-

Əməkdar İncəsənət ədibi Şirin Məlikova, Heydər Əliyev Fondunun mədəniyyət müdaxirəsi Emin Məmmədov, festivalın qonaqları – Gabriële Gijyë-Hëin və Prof. Dr. Oliver Hein...

rı eskizlərin həyata keçməsi hər bir sənətkarın fərəhi sayılır və müsəbiqə mükafatının bir hissəsidir.

Qeyd edim ki, bu kimi yaradıcı müsəbiqələr gənc rəssamların öz istedadlarını inkişaf etdirmələri üçün gözəl stimuldur. Onların gələcək sənətkar kimi püxtələşmələrinə şərait yaradır və bizlər – xidmət borcu və qəlbin hökmü ilə daima parlaq, kreativ və eyni zamanda bu və ya digər sahədə ənənələrimizi yaxşı bilən yeni-yeni kadrlar axtarışındakı insanlar üçün bir kaşfdır. Bu müsəbiqənin daha bir maraqlı tərəfi ondadır ki o, iştirakçılara Nəsimi irsini öyrənməyə təkan verərək ölkəmizin ədəbiyyatını dünyaya bir daha tanıtdı və şairə ithaf olunan eskizlər üçün başlanğıc nöqtəsi oldu.

Qeyd edim ki, qalib eskizlər və onların əsasında toxunan xalçaların müəllif hüquqları Azərbaycan Milli Xalça Muzeyinə aiddir və həmin əsərlər muzeyin kolleksiyasına daxil edilmişdir.

28 sentyabr tarixində Azərbaycan Milli Xalça Muzeyində açılan yekun sərgi xalça eskizləri müsəbiqəsinin möhtəşəm finalı sayıla bilər. Lakin dahi mütəfəkkir İmadeddin Nəsiminin 650 illik yubileyi sərgisinə yalnız şairin irsinə həsr olunmuş xalça müsəbiqəsinin eskizləri daxil deyildi – tədbirin konsepsiyası daha geniş idi.

Sərgidə müsəbiqə qalibləri və müsəbiqəyə təqdim edilmiş eskizlər arasından münisflər heyəti tərəfindən seçilən ən yaxşı nümunələr, habelə qaliblərin eskizləri əsasında muzey işçilərinin toxuduğu üç xalça və Xalq rəssamı Eldar Mikayılzadənin bu sərgi üçün xüsusi yaratdığı "Nəsimi" müəllif xalçası nümayiş olundu.

Diqqətəlayiq haldır ki, gənc müəlliflərin işlərindən ibarət sərginin açılışı təşkilatı xarakterli yeniliklərlə yadda qaldı. Muzey praktikasında ilk dəfə yeni toxunmuş xalçalar dəzgahlarda nümayiş olundu. Tədbir iştirakçıları isə çox şərəfli xalça kəsimi prosesini öz aralarında bölüşdürərək həyata keçirdilər. Azərbaycan xalq adətində xalça kəsimi mərasimi xoş arzularla müşayiət olunur və toplaşan qonaq-

lara şirniyyat paylanılır. Bu mərasim sərginin açılışında reallaşdı və yalnız sərgi ilə bilavasitə əlaqəli olanlar, yəni sərgi iştirakçıları və qonaqlar deyil, eyni zamanda, həmin anda oradakı muzey ziyarətçiləri də xalçaları dəzgahdan kəsmək işinə qatıldılar.

Bela bir bayram çoxları üçün unudulmaz bir sürpriz oldu. Xaricilər onlar üçün qeyri-adi adət-ənənələri böyük maraqla qarşıladılar. Xalçaçılıq ənənələri tətbiqi sənət növlərinin texnologiyaları kimi mədəni sərvətimizdir. Müasir dünyada insan xalçanı öz əlləri ilə toxumağa deyil, hazır vəziyyətdə əldə etməyə, yəni onu satın almağa öyrəşdiyi üçün indiki dövrdə bunların hər ikisini dirçəltməliyik.

Xalça rəssamı Eldar Mikayılzadə və Əməkdar rəssam Təriq Bağirov

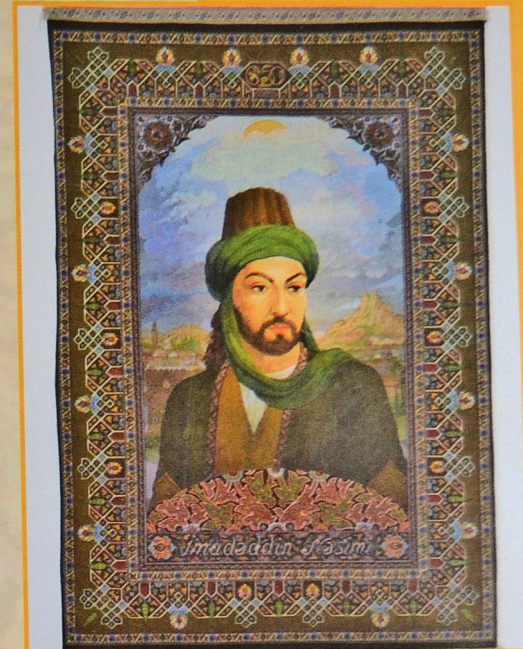
Sərgidə qaliblərin eskizləri əsasında Azərbaycan Milli Xalça Muzeyinin ənənəvi texnologiyaya şöbəsinin işçilərinin toxuduğu üç xalça tədbir iştirakçılarınun öndündə təntənəli şəkildə kəsildi və sonra adət-ənənəyə uyğun, xalçaların üzərinə şirniyyatlar səpildi. Mərasim həmin xalçaların toxunma prosesini əks etdirən videoçarxla müşayiət olundu.

Xalq rəssamı Eldar Mikayılzadənin dahi mütəfəkkirin yaşadığı dövrün mədəniyyətini, ənənələrini əks etdirən və etnoqrafik detalları nəzərə alaraq yaratdığı "Nəsimi" xalçası böyük maraqla qarşılandı. Bu xalça 650 illik yubileyə həsr olunmuş eskiz əsasında sərgi üçün məxsusi toxunulub. Onun əsası olan eskizdən başqa, rəssam daha bir neçə eskiz işləyib. Onlardan biri, şairin profildən əks olunduğu eskiz Nəsiminin yubiley medalının dizayn əsası oldu.

Rəssam şairin təsvirinin işlənməsində artıq yarım əsr boyu Nəsimi portretinin kanonik tipi sayılan Mikayıl Abdullayevin yaratdığı obraza yenilik gətirmək kimi çətin bir işlə üzlaşdı. Fəqət, bunu bacardı – Eldar Mikayılzadə nəinki vərdiş etdiyimiz obraza yeni həyat verdi, həmçinin etnoqrafik xırdalıqları dəqiqləşdirdi. Sovetlər dövründə onlara az diqqət yetirilirdi. O zamanlar bu tip portretlər üçün ümumiləşdirilmiş orta əsrlər geyimi və baş örtüyü kifayət idi.

Xalçanın aşağı hissəsində şairin Azərbaycanın klassik xəta ornamentləri ilə əhatələnmiş adı verilib. Bu tip ornament üçün ənənəvi olan bir-birinə sarmaşan budaqlar Xeyir və Şərin mübarizəsini simvolizə edir.

Əsas obrazdakı kimi, ara sahənin fonunu dolduran elementlər də eyni incəliklə işlənilib. Şairin çiyinləri arxasında iki şəhərin mənzərəsi – sağ çiyini arxasında onun doğma Şamaxı şəhəri, sol çiyini arxasında

Xalça "İmadeddin Nəsimi-650". Azərbaycan, 2019
Ərişi, arğacı: pambiq, xovu: yun. Xovlu toxunuşlu, əl işi. 130x199 sm
Müəllif: Eldar Mikayılzadə

da həyatının son nöqtəsi olan Suriyanın Hələb şəhəri təsvirlənib.

Şairin başı üzərində topa-topa buludlarda arab hərflərinin cizgilərini görmək mümkündür. Bildiyimiz kimi, arab dilində hərflər rəqəm mənalılarına da malikdir. Kompozisiyaya həm Nəsiminin yaradıcılığında, həm də onun davamçısı olduğu süfiliyin hürufilik qolunda xüsusi mənalı hərflər daxildir. Onlar "1", "4", "5" və "6" rəqəmlərini ifadə edir. 1 – Tanrının işarəsidir, 4 – ilin fasillərini simvolizə edir, 5 – İslamın beş sütunu, 6 – Nəsiminin barəsində "Dünyaya hər bir 6 tərəfdən bax" yazdığı, insanı əhatə edən (yuxarı, aşağı, sağ, sol, ön, arxa) tərəf və istiqamətlərin vahidliyidir.

Kompozisiyanın lap yuxarısında səmada günəş parlayır. Bu, əzablı edam zamanı Nəsiminin dediği sözlərə əyhamdır. Cəlladlar ondan özünü Allahla müqayisə etdiyini və buna görə fiziki əzablar qarşısında dözümlü ola bilməsinə rəğmən niyə rənginin solduğunu soruşduqda, deyir: "Günəş də qürub edəndə solur, amma sonra mütləq yenidən doğur".

Gördüyümüz kimi, Nəsiminin mənavi irsinin günəşi hala da dünyamıza nur saçır. ✦

Şirin Məlikova,

Azərbaycan Milli Xalça Muzeyinin direktoru,
İCOM Azərbaycan Milli Komitəsinin sədri,
dosent